

ДМИТРО КРЕМІНЬ – У ЛИСТАХ І СПОГАДАХ

Не скажу, що ми з Дмитром були близькими друзями, бо нас розділяли відстані – і вікові, і географічні, але взаємні дружні почуття мали одно-значно. Позналилися в кінці 70-х, коли його прийняли до Спілки письменників України, зустрічалися на різних літературних заходах, але особливо заприятювали на Міжнародному Шевченківському святі «Від серця Європи до серця України», яке

відбувалося у травні 1989 року на борту теплохода «Маршал Рибалко». Це було чи не останнє інтернаціональне зібрання письменників з різних куточків світу, які приїхали для вшанування пам'яті українського генія. Ми відчалили з Київського річного порту, зупинялися і влаштовували зустрічі з населенням різних придніпровських міст і через Херсон і Чорне море добралися до Одеси. Подорож туди і

назад тривала цілий тиждень, а ми з Дмитром потрапили в одну каюту, тож часу було вдосталь і для розмов, і для віршів. У просторому актовому залі «Рибалка» нон-стопом тривали літературні зустрічі, дискусії, концерти. На всіх поверхах працювали шикарні бари, гостинно був відчинений ресторан. Саме тоді відкрився мені ще молодий, але вже знаний поет Дмитро Кремінь, який тяжів до глибинних філософських узагальнень, розгорнутих метафор, несподіваних порівнянь.

Згодом, коли мені виповнилося 65, Дмитро згадав про той час у вітальному листі: «Прекрасного поета, перекладача, дипломата, вченого Рауля Чілачаву сердечно вітаю з днем народження! У середу, брате, у середу побачимо, що там, попереду, щоб друга свого вшанувати – наллємо за 65, та Муза Рауля – до ста йому пророкує літа! Від серця – за ювілей. А літ сплигло з того часу, як пилю каву в Одеському порту, ще до прибуття теплоплава «Маршал Рибалко» і початку Першого всесвітнього Шевченківського свята! Щастя Вам! У всіх далеких і ближніх світах – із вітром із України в парусах, із золотим руном і вином із Сакартвело, Колхиди, Зугдиді!».

Спогади про ту подорож знову винирнули у віршованому листі, який Дмитро надіслав мені за кілька років, як відійшов у вічність:

*Якщо це воістину Кура, якщо це на правду –
храм на скелі, –
нам'яті збиратися пора хоч пройти
проспектом Руставелі
Вперше йшов – минуло двадцять сім літ і зим
у давньому столітті...
Як я розкажу тепер усім про живу форель
і край у міті?
О, компас мій збився – і тепер все одно,
куди пливати човнами.
Можє, я тому лише не вмер, що форель
усе пливе за нами?
Діатриба неба і води, та човняр усе пливе
на плесі.
Ти мене до моря приведи, вип'ємо по каві
ув Одесі...*

Син Карпатських гір, волею долі переїхавши на постійне помешкання до Чорноморського узбережжя, він, з одного боку, тужив за батьківським порогом, писав щемливі рядки про рідні бескиди і смереки, а з іншого, – відкривав дивовижну красу «степової Еллади», занурювався в історію руїн давнього Херсонесу, огорнутих столітніми таємницями скіфських курганів, дослухався до крицевого дзвону козацьких шабел і чарівних мелодій кобзарських струн. Талановитого поета помітили, про нього схвально відгукнувся скупий на компліменти Павло Загребельний. Дмитро Кремінь став символом сучасної поезії, яка творилася на південних теренах України, що офіційно було закріплено присвоєнням йому Національної премії імені Тараса Шевченка.

З появою Фейсбуку наше спілкування поживавішало. Дмитро стежив за моїми публікаціями і часто відгукувався на них своїми коментарями.

Грузинські тексти читав, певно, з допомогою гуглівського перекладача, якому важко вдаються переклади з грузинської.

Він писав:

*Якби мені іще й переклад,
як цей святий оригінал...
А ці рядки – життя перегляд,
і кожен стих – дев'ятий вал!*

На прохання колеги нерідко я переказував йому зміст своїх опусів, що ставав причиною чергових іронічно-панегіричних відповідей на кшталт цього: «Не вистачає ні грузинських слів, ані англійських, українських, руських, естонських і латиських... Я б хотів у вас почути пару слів етрусських, латинських, дакських, галльських, – се ля ві! Мегрельських, сванських, урду, Есперанто... Рауль – це геній. Поліглот. Таланто! Як плачуть чорнобривці у траві...»

До 200-річчя з дня народження великого грузинського поета Ніколоза Бараташвілі газета «Літературна Україна» надрукувала мою статтю про нього «Печальний вершник «Мерані». Дмитро одразу її прокоментував: «Цілий поетичний космос, істинна лірична історія Грузії. Блискуче есе, помережане трагічними роздумами про долю великої людини. До слова, 70-і роки багаті на такі книги, як Ваша – переклади лірики Галактіона Табідзе. Ваша мені відома: на 5 курсі філфаку Ужгородського університету я склав іспит із курсу «Література народів СРСР». І грузинська література була представлена в курсі вельми глибоко. А як тоді славно видали (в мене є) поему Давида Гурамішвілі «Давитіані», написану тоді, коли автор жив на Україні. Князь Бараташвілі (йдеться про однофамільця поета) мав село з кріпаками в Таврії – нині с. Баратівка Новобузького району. Служив у Новому Бузі, де був штаб уланського полку козачого корпусу, штаб якого містився у м. Вознесенську, і командував ним генерал-хорунжий і друг Т.Г. Шевченка, автор драми «Чорноморський побит» Яків Кухаренко. Як і ротмістр Яків де Бальмен, Кухаренко загинув на Кавказі. Шевченко, за легендою, відвідав сестер-кріпачок у маєтку князя Бараташвілі...»

А ось ще такий напівжартівливий, напівділовий лист Дмитра: «Давид IV “Будівничий” казав одному красивому молодому поету :”ШОТА-БАТОНО, А ТИ ЧИТАВ РАУЛЯ-БАТОНО?” Той відповів:” Не встиг, о мій володарю – турки прислали нову шкуру для обкладинки моєї поеми... А кажуть, у столиці Великого Литовського князівства живе наш брат?» І тут я проснувся – під неповторний орлиний клекіт мови Сакартвело.» І я заплакав над лиманом, Де голубим сміявся птах...»(Микола Вінграновський). Але, Раулю, я прошу Вас про серйозне. В міжнародному Інтернет-сайті litnik.org («Миколаїв літературний») нині готується спецвипуск про наших письменників-земляків як перекладачів. І якщо б Ви нам допомогли, прислали свій блискучий скрипт про Миколу Вінграновського із його роботою над перекладами Ніколоза Бараташвілі, ціни б Вашому благородному діянню не було. Такого сайту, як наш, немає в жодній СП, подивіть-

ся. Прошу озватися! І побажати успіху III Відкритому всеукраїнському поет-фесту «ВАТЕРЛІНІЯ» (є сайт), який сьогодні стартує вже о 1300 творчим вечором(удень)кианки Валерії Богуславської – вона презентує тритомник перекладів «А українською – так!» Увечері – ми на яхтах(на «Ікарі», крейсерській яхті, яка 1987 р. здійснила кругосвітню подорож!), на еспланаді театру, в дворику мерії і далі – за програмою, що є на сайті. А з Іваном Григурком (1942-1982) Ви були знайомі ще в 70, коли гримів його роман «Канал» і В. Бортко знімав кіно за ним із Іваном Миколайчуком у головній ролі. «Ватерлінія» Іван дещо пізніше видав, але Ватерлінія існує і як термін, і як символ корабельного Миколаєва. Рауль Чілачава, Іван Драч і теж Іван Григурко знайомилися в «Енеї», про Вас багато мені розповідав Іван Сергійович. Ах, яка молода пора була!»

Туга за тією молододо порою бринить і в цій присвяті:

*Тече ріка і б'ється водопад,
і метроном нагадує зозулю.
У світі Аполлонів і наяд
іще б побуть на світі цім, Раулю.
Я сплутав карти. Виплив – і живу.
Тече ріка. Земля буяє в цвіті...
На березі, де слід прим'яв траву,
той босий слід єдиної на світі...
Я знаю, роки не вернуть назад,
і я далеко ще до супокою.
Та я боюся: змовкне водопад
і ми вмеремо над вічною рікою...*

Дмитро Кремінь був митцем енциклопедичних знань. Він міг цитувати напам'ять як античних і середньовічних авторів, так і наших сучасників, назвати джерела цитованих рядків. Знав він чимало і про Грузію, бував там і зберігав в пам'яті щемливі спогади про Тбілісі і Кутаїсі, про перебування в стінах овіяних легендами храмів Сіоні, Джварі, Светіцховелі, Гелаті. Ось поетичний спогад Дмитра Кременя про той час, коли він брав участь у днях Володимира Маяковського, які проводилися на його батьківщині. «Поето-хроніка. Раулю Чілачаві. /А було – прилечу в Кутаїсі.../І лиш тільки зйду з літака –/Там Ельбрус просяє в небовисі./Храм Баграта й Ріоні-ріка./Ще не встигли завмерти мотори./Ти на хвильку на трапі завмер.../А відлунюють хорами гори./Голосів неповторні повтори./Хто збереться на свято тепер?/Одійшло... На Баграті, Гелаті,/З вітражами грузинських церков./У царській білосніжній палаті,/Де вогонь на поета зійшов./І коли спогадаю Ріоні,/Задивляюся в сонячну даль./Голубі перемчали нас коні,/Наче імеретинська емаль./І схилиюся знову при ватрі,/Ім шашлик і смакую вино./От і я в кутаїському театрі./Як недавно і як це давно!/Ми були у поезії перші,/Але ми не покинемо час./Де збирались поети імперські,/Але й інших любили. Це нас./Під Ельбрусом, де білим обрусом/Простелився нетанучий сні,/Обернувся до мене Ельбрусом/Пік любові до слова й до всіх./До усіх, хто в краї поетичні/Прилітав, як до рідних людей./Так шкода мені: всі ми невічні,/Але нас не забув прометей...»

Збірку «Сльози сухого фонтану», видану в серії «Миколаївське перехрестя», де є цей вірш, Дмитро мені подарував з дарчим написом на VII з'їзді НСПУ 29 листопада 2014 року. Тоді ми, власне, обмінялися автографами, бо я йому також подарував свій маленький український двотомник.

Дмитро був надзвичайно уважним читачем і доброзичливо, навіть з певним захопленням ставився до успіху своїх колег, що, погодьтеся, не так часто зустрічаємо в письменницькому середовищі. Коли він довідався про вихід моєї авторської антології української поезії (де, звичайно, є й переклади Дмитрових віршів), одразу надіслав вітання: «Гамарджоба, генацвале Раулю! Доброго ранку, дорогий Раулю Шалвовичу!»

З великою приємністю в номері-дайджесті газети «День» прочитав статтю про з'яву фундаментальної антології 100 українських поетів у Ваших перекладах мовою Сакартвело і Вашому впорядкуванні. Сердечно Вас вітаю, дорогий колего і друже! Це знакова книга книг, яка стане пам'ятником духовної дружби двох лицарських народів із трагічною долею на тернових історичних шляхах.

А Вам – слава і честь!»

Хочеться познайомити читача і віршованою міні-рецензією Дмитра на мій вірш «Козел відпущення» (тобто «Цап-відбувайло»), який був написаний 1989 року, коли вже т.з. «Перестройка» пішла під укіс і радянській імперії лишалися лічені місяці.

*Колись вітався пан Рауль
до гречних земляків Ягайла.
Послав Рауль сто срібних куль
у морду Цапа-Відбувайла.
Усе ми робим не зі зла,
як барани, хоч сиві скроні...
Тому і бачимо козла,
і добре бачим, як на троні...*

А переклад Анатолія Кичинського – супер!

Йдеться про ці рядки: «Коли палац перетворивсь, в розбиті ночви, як у Пушкіна,/ Знайшли, щоб вимістити гнів, козла відпущення./ Коли країна на весь світ зорить очима зазидючими,/ потрібен до зарізу їй козел відпущення./ Коли безчинствує юрба, за всі її правопорушення / Хапають і ведуть на суд козла відпущення. / Народ – не натовп, Але хто його запевнить, що в будущині / не зроблять будь-кого із нас козлом відпущення?».

Я ділюся цими жартівливо-розважальними рядками Дмитра, де він гіперболічно вихваляє мене, не для хизування власною персоною, а заради збереження поетових рядків, котрі навряд чи зафіксовані в іншому місці, адже писав він їх прямо на шпальтах Фейсбуку. А для вивчення й аналізу творчості видатного майстра має значення кожен розчерк його пера, чи то серйозний, чи то іронічно-пародійний.

5 червня 2014 року на своїй сторінці я поділився «Вальсом дощу» Шопена. І Дмитро не забарився поетичним коментарем:

*Спасибі за Шопена Вам, Раулю...
Як дощ іде, і ритми величаві.*

*Я обійшов і сам колись півкулі,
я серце його бачив у Варшаві.
А там, у кафедральному соборі,
усі ми поклонилися у горі,
у величі його, посмертній славі...
І – літній дощ. І – слава Чілачаві
за цю безсмертну музику Шопена.
Це плаче понад Віслою Селена!*

17 травня 2019 року в мене була онлайн-зустріч з бібліотекарами та читачами міста Миколаєва, де спікером виступала співробітниця Обласної дитячої бібліотеки Анна Бершадська. Товариству я читав свої вірші та переклади, розповідав про гру-

зинсько-українські взаємини, про дружбу з їхнім славетним земляком Миколою Вінграновським. Згадав, звичайно, й про Дмитра і просив при нагоді передати йому моє щире вітання. На превеликий жаль, не встигли. Через тиждень надійшла сумна звістка: не стало славетного поета, громадського діяча, відданого сина своєї Батьківщини. Тож нехай цей невеличкий спогад буде жмутком пахучих польових квітів на місці його вічного спочинку.

Рауль ЧІЛАЧАВА,
доктор філологічних наук, професор,
Надзвичайний і Повноважний Посол України